सु अम् टा ङि ङसि ङस् ङि इत्येवं रूपाः तिप् सिप् मिप् ते से इ इत्येवं रूपाश्च प्रत्ययभेदाः "अथोनेदेकवचनेन बहुवचनं व्यवायामेति" शत० ब्रा० १३,५,१,१८ ।

एकवत् अव्य० एकस्येव वति । १एकताश्रयस्य सदृशे कार्य्ये "नपुंसकमपुंसकेनैकवच्चान्यतरस्याम्" पा० । शुक्लः पटः शुक्ला शाटी शुक्लं वस्त्रम् इत्येवंवाक्ये नपुंसकमात्रशेषे विकल्पेन एकवत् कार्य्यविधानात् इदं शुक्लम् इमानि शुक्लानीति वा" सि० कौ० । २एकवचनवदित्यर्थे च । "एकवन्मन्त्रानूहेतैकोद्दिष्टे" विष्णुः । "एकवत् एकवचनवत् यथा स्यात्तथोहेत" आ० त० रघु० । एकेन तुल्यक्रिवति । २एकेन तुल्यक्रियायाम् अव्य० ।

एकवद्भाव पु० एकेन तुल्योभावः भवनम् । एकत्वाश्रयस्याद्येकवचनान्तताहेमे शब्दनिष्ठे कार्यभेदे ।

एकवर्ण त्रि० एकोवर्णो रूपं यस्य । अन्यरूपामिश्रितवर्णयुक्ते । एकोवर्णः जातिभेदो यत्र । २ब्राह्मणादिवर्णविभागशून्ये कलियुगावशेषस्थलोके । "एकवर्णस्तदा लोको भविष्यति युगक्षये" भा० व० १९० अ० । वर्णयतेऽनेन वर्णः एकः वर्णः स्वरूपं यस्य । ३एकस्वरूपे । "य एकवर्णं तमसः परम्" (उपास्यते) भाग० ८,५ १८ । एकवर्णमेकस्वरूपं ज्ञानम् एकरूपमित्यर्थः । कर्मधा० । एकस्मिन् ४शुक्लादौ रूपे एकस्मिन् ५ब्राह्मणादौ जातिभेदे एकस्मिन्नक्षररूपे ६शब्दे च । ७श्रेष्ठवर्णे ८श्रेष्ठजातौ च पु० । तमर्हति ठक् । ऐकवर्णिक असाधारणे ब्राह्मणवर्णमात्रार्हे व्रतधर्मादौ त्रि० । "द्विजातीनामृतं धर्मोह्येकस्येवैकवर्णिकः । यज्ञाध्ययनदानानि त्रयःसाधारणाः स्मृताः" भा० व० १५० अ० । ९बीजगणितोक्ते सजातीये तुल्यवर्णे द्रव्यभेदे च ।

एकवर्णसमीकरण न० एकवर्णौ तुल्यरूपौ समीक्रियेते अनेन करणे ल्युट् ६त० । बीजगणितोक्ते बीजचतुष्टयान्तर्गतबीजभेदे अव्यक्तशब्दे तद्गणितप्रकारो दर्शितः "प्रथममेकवर्णसमीकरणं बीजं, द्वितीयमनेकवर्णसमीकरणं बीजम्, यत्रैकवर्णयोर्द्वयोर्बहूनां वा वर्गादिगतानां समीकरणं तन्मध्यमाहरणम्, यत्र भावितस्य तद्भावितमिति बीजचतुष्टयं वदन्त्याचार्याः" भास्कराचार्यः । अस्योदाहरणम् । "एकस्य रूपत्रिंयती षड्भ्या अन्यादयान्यस्य तु तुल्यमूलयोः । अर्थं तथा रूपयतस्तु तस्य तौ तुल्यवित्तौ च किमत्रमूलम्" एतद्व्याख्यशब्दे व्याख्यातम् । अत्र तुल्यमूलस्यात्मरूपस्यैकविधस्यैव पृष्टसंख्यान्वितस्य समीकरणात् एकवर्णसमीकरणमित्यनुगतार्थसंज्ञा ।

एकवर्णी स्त्री एकमसहायं यथा तथा वर्णयते शब्द्यतेऽनया वर्ण–करणे ल्युट् २त० गौरा० ङीष् । करतालीरूपे वाद्ये शब्दरत्ना० । कराभ्यामितरकारणानपेक्षया तद्वाद्यवादनात् तथात्वम् ।

एकवर्षिका स्त्री एको वर्षो वयःकालोयस्याःकप् अत-इत्वम् । एकहायन्यां स्त्रीगव्याम् हेम० एकवर्षभवे त्रि० ।

एकवस्त्र त्रि० एकं वस्त्रं यस्य । १उत्तरीयवस्त्रशून्ये २एकजातीयवस्त्रान्विते च एकवासःप्रभृतयोऽप्यत्र । कर्म्म० । एकस्मिन् वस्त्रे उत्तरीयरहितपरिधानमात्रवस्त्रे न० । तन्मात्रे स्नाननिषेधमाह आ० त० गौतमः "एकवस्त्रेण यत्स्नानं स्त्र्या विद्वेन चैव हि । स्नातस्तु न च विशुद्धः स्यात् श्रिया च परिहीयते" अतएव "स्नानं तर्पणपर्य्यन्तं कुर्य्यादेकेन वाससा" । इति यदि समूलं तदा प्रेततर्पणपरमिति । तत्र "एकवस्त्रा स्त्रातयः" इत्यादिना एकवस्त्रत्वविधानात् "एकेन एकजातीयेन इति" वाचस्पतिमिश्रः "येन वाससा स्नानं कृतं जलस्थस्य तेनैव तर्पणम्" इति कल्पतरुकारः । न च "स्नानशाट्यान्तु दातव्याद्रदस्त्रिस्त्रोविशुद्धये । जलमध्ये तु यः कश्चित् द्विजातिर्ज्ञानिदुर्बलः । निष्पीड्यति तद्वस्त्रं स्नानं तस्य वृथा भवेत्" । इति वशिष्ठवचने स्नानशाट्यामिति तद्वस्त्रमिति एकवचननिर्देशेन च स्नानेऽप्येकवस्त्रत्वमिति वाच्यम् । अत्र विशुद्धय इत्यभिधानेनाधोधृतवस्त्रस्यैव स्त्रक्षयेण प्रक्षालनं मृत्तरीयस्य एतदर्थमेकवचनम् । अतएव "स्त्रक्षयेणाधरीयवस्त्रं प्रक्षाल्य" इत्याह्निकचिन्तामणिः । वशिष्ठवचनैकवाक्यतया "स्नातोनाङ्गानि निर्मृज्यात् स्नानशाट्यान पाणिना" इति विष्णुपुराणीयेनाधरीयवस्त्रेणैव गात्रमार्ज्जनं निषिध्यते । एतेन "निष्पीड्य स्नानवस्त्रमिति" कात्यायनवचने एकत्वमविवक्षितमिति निरस्तम् । अतएव सर्वत्रैकवचननिर्देशः" आ० त० रघु० । एवं वैदिककर्म्मणि एकवस्त्रतानिषेधः उत्तरीयशब्दे दर्शितः

एकवाक्य न० एकम् एकार्थं वाक्यम् । वाक्यार्थाकाङ्क्षिताकाङ्क्षापूरणेन विशिष्टैकार्थबोधके १वाक्यभेदे तच्च द्विविधं पदैकवाक्यं वाक्यैकवाक्यञ्च तच्च वेदा० प० निरूपितं यथा "एवमर्थवादवाक्यानां प्रशंसापराणां प्राधान्ये लक्षणा, सोऽरोदीदित्यादिनिन्दार्थवादवाक्यानां निन्दितत्वे लक्षणा अर्थवादगतपदानां प्राधान्यादिलक्षणाभ्युपगमे एकेन पदेन लक्षणया तदुपस्थितिसम्भवे पदान्तरवैयर्थ्यं स्यात्